

Левківська О.А.,
асистент кафедри філології і лінгводидактики

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Система вправ із вивчення мовних норм та їхніх стилістичних варіантів у курсі української мови професійного спрямування для студентів нефілологічних спеціальностей ВНЗ

Індивідуальна мовна культура є чи не найголовнішим складником загальної культури кожної людини. Ні в чому так яскраво не відбивається інтелектуальний портрет особистості, як у її мовленні: "З того, як говорить та чи та людина, можна уявити собі загальний розвиток цієї людини, її освіту та культурний рівень. Що культурнішою є людина, то розвиненішою є її мова, багатшою на лексичний запас, розмаїтішою епітетами, метафорами, влучними порівняннями, барвистішою вживанням прислів'їв, приказок і приповідок. У природі не буває людей, що визначились би високим інтелектом і водночас примітивною, як у первісного дикуна, мовою", – писав Б.Д. Антоненко-Давидович [1, с.15].

Не матиме належного авторитету той учитель, який не вміє правильно висловити свою думку, дібрати лексичні вирази відповідно до конкретної ситуації, не користується образними, емоційно-експресивними, інтонаційними можливостями мовлення в процесі спілкування. Щоб реалізуватися на фаховому рівні, сучасний педагог повинен володіти всіма виражальними засобами літературної мови. Основною її ознакою є наявність норм, історично усталених і соціально закріплених правил, які є обов'язковими для всіх незалежно від професійної, соціальної чи територіальної належності.

Чинні програми з української мови професійного спрямування для студентів нефілологічних спеціальностей передбачають вивчення поняття про мовні норми на всіх рівнях – орфоепічному, лексичному, словотворчому, морфологічному, синтаксичному, орфографічному, пунктуаційному.

На відповідному занятті з вищезгаданого курсу доцільно використовувати систему вправ, спрямовану на розрізнення структурно-мовних типів норм і засвоєння правильного, літературного мовлення майбутніми педагогами.

Завдання 1.

З'ясуйте, які мовні норми регулюють: 1) правильність вимови; 2) вибір наголосу серед ненаголошених складів; 3) правильність розташування морфем у складі нового слова; 4) вибір варіантів морфологічної форми слова;

5) правильність побудови речень і словосполучень; 6) доцільність використання слів відповідно до їх лексичного значення; 7) вибір слів або синтаксичних конструкцій відповідно до умов спілкування й стилю викладу; 8) правильність написання слів; 9) уживання розділових знаків; 10) правильність передачі звуків на письмі.

Завдання 2.

Прочитайте. Укажіть на особливості вимови слів.

Студентський, обґрунтувати, шістнадцять, дослідження, здається, шістсот, щоденно, забезпечити, підзаголовок, бюджет, дзвінок, гатунок, агітація, гречний, агентство, секретар, перевірте, принісши, безшумно.

Завдання 3.

Користуючись орфоепічним словником, поставте наголос у словах. Які з них можуть мати подвійний наголос?

Одинадцять, чотирнадцять, користуватися, доповісти, черговий, новий, старий, адресний, помилка, завдання, живопис, зразковий, обійняла, одягну, беремо, взяли, була, кажу, зібрання, каталог, контрактовий, ринковий, фаховий, випадок, бюрократія, середина, кілометр, український, квартал, громадянин, гуртожиток, зокрема, запитання, живемо, прийняли, доповіли, корисний, допоможу, видання, стовідсотковий, перепис, різкий, показ, приріст, приятель, пізнання, новина, барометр, спідометр, псевдонім, феномен, експерт, симетрія, громадяни, навчання, оптовий, кулінарія.

Завдання 4.

Відредагуйте наведені вирази. Які мовні норми в них порушуються?

Здавати документи в приймальню комісію; поступити в університет; приймати участь в кружках; біля двісті чоловік; бувші студенти; дати вірну відповідь; написати по-другому; прочитати дві стрічки; завдяки запізненню одержав зауваження; не мішай працювати; переверніть сторінку; розкрийте книжку; відкрити вікно; коротше кажучи; мені повезло; здавати іспит; область знань; із-за хвороби не виконав завдання; являтися студентом; хто знає, підніміть руку.

Завдання 5.

Укажіть слова, вживання яких ненормативне в українській мові, замініть їх правильними відповідниками. Які мовні норми були порушені?

Постачальник, учбовий, багаточисельний, нечисленний, міроприємство, співставляти, збігатися, слідуєчий, діючий, співіснувати, підприємство, багатогалузевий, начальник, відчитуватися, знаючий, обізнаний.

Завдання 6.

Які мовні норми порушують наведені слова? Запишіть їх правильні відповідники в українській мові.

Англічани, спостережувач, банкрут, зимою, італіянці, киевлянин, краса, манекенщиця, перехресток, печать, реєстрація, тези, тишина, ткачиха, шахматист, подарок, гречиха, подорожати, великан, водитель, ножниці, Андрюша, Петенька, Міша, Галочка, Любаша, Іришка, прийомна.

Завдання 7.

Відредагуйте неправильні вирази. Які мовні норми вони порушують?

Курортні Сочі, далека Сибір, земляна насип, дорога посуда, наявний у продажі, канцелярські приладдя, м'яка мебелі, вулиця Івана Франко, директора заводів, оформлення документа, більш легший, найменш доступніший, самий якісний, п'ятидесяти, семидесятикілограмовий, редагування доповідів.

Завдання 8.

Які мовні норми порушують наведені вирази? Запишіть правильні відповідники в українській мові.

I. Виступило 32 депутата, 2,5 гектари, півтора роки, дякуємо вас, про це було відзначено, завідувач відділом, вживати заходи, попередження незаконним діям, спілкуватися на українській мові, працювати по сумісництву.

II. Наше завдання – вийти і завоювати міжнародний ринок збуту. Це буде справжній комплекс здоров'я: подібного немає в області. Вони кращі учні в класі з усіх предметів. У палатах холодно: у деяких палять вугіллям додатково кахельні печі. Пропустивши так багато занять, мною не складені два екзамени. Двадцять один студент із групи успішно склали іспит.

Завдання 9.

Які мовні засоби в тексті документа не відповідають умовам спілкування? Які мовні норми порушуються? Відредагуйте документ [2, с. 75 – 76].

Шановному декану нашого
факультету від студентів,
які учаться у 13 групі

Заявочка

Шановний наш декан! Прохаємо Вас дозволити нам проводити практичне заняття з ДУМ у читалці, оскільки нам це буде вельми зручно.

Щиро Ваші студенти 13 групи.

Завдання 10.

Які мовні норми порушуються в словосполученнях, реченнях, вжитих у текстах документів. Виправте помилки.

Об'єкт було зведено; глава ради директорів; заводчани міста; проживаю за адресою; трудящі фабрики; матір – директор продовольчого магазину; тато працює водієм у м. Володимир – Волинському; маю хобі в'язати та вишивати; люблю музику та читання; у роботі уважна, посидюча; надзвичайно працелюбний і старанний хлопець; цю суму обов'язково поверну.

Завдання 11.

Які мовні норми порушені в написанні слів? Виправте помилки.

По-батькові, прізвисько, нажаль, то що (у значенні і подібне), Житомирський Державний університет ім. Івана Франка, Міністерство Освіти і Науки України, освідчений, данний, корольовський районний відділ освіти, будь-ласка, вічливий, не мовби-то, коректно, телефона розмова, любязність, деректор, приміщення, обличчя, за звичай, зпитати, факультет Іноземних мов, передо всім.

Завдання 12.

Поставте розділові знаки. До яких мовних норм належать використані вами правила?

Не вживайте грубих і вульгарних слів. Нерідко молоді люди в компанії вживають грубі вульгарні а часом і лайливі слова. Вони не думають про те як негарно виглядають якщо дивитися на них зі сторони. Крім того ця погана звичка може недобре відбитися на всьому їхньому житті.

Набагато гіршою ніж вульгарність у виразах є вульгарність у мисленні і зневажається вона також небагато більше [3, с. 265].

Завдання 13.

Визначте, у яких стилях можуть використовуватись наведені приклади стилістичних варіантів мовних норм.

Літак з іноземними гістьми – літак з іноземними гостями; повернулись із грішми – повернулись із грошима; викладачка університету – викладач університету; працівниця фірми – працівник фірми; анонімка – анонімний лист; маршрутка – маршрутне таксі; заліковка – залікова книжка; студентство – студенти; поштарі – працівники пошти; найдоцільніший –

найбільш доцільний; на старім обладнанні – на старому обладнанні; директоріві розпорядження – розпорядження директора; пів на сьому – о 18 годині 30 хвилин; запроваджують – запроваджувать; перераховуватимемо – будемо перераховувати; двадцятьма – двадцятьома; шістдесяти – шістдесятьох [4, с. 7, 10].

Пропонована система вправ дозволяє на практичному рівні виділяти типи мовних норм, уникати помилок у їх застосуванні, а отже, удосконалювати мовну компетенцію сучасного педагога.

Список використаних джерел та літератури

1. Антоненко-Давидович Б.В. Як ми говоримо. – К.: КМ Academia, 1994 – 254 с.
2. Ділова українська мова: Тестові завдання / За ред. С.В. Шевчук. –К.: А.С.К., 2004. – 216 с.
3. Томан І. Як удосконалювати самого себе. – К.: Політвидав України, 1988. – 319 с.
4. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 256 с.